

Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu, red. Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Archiwum Państwowe w Łodzi i Centrum Badań Żydowskich Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, ss. 302

W dniu 22 listopada 2009 r. zmarł po długiej chorobie Julian Baranowski, absolwent studiów historycznych o specjalizacji archiwistycznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, następnie długoletni pracownik i starszy kustosz Archiwum Państwowego w Łodzi; wielki miłośnik historii miasta nad Łódką i całego regionu; autor licznych publikacji, dotyczących dramatycznych dziejów Żydów łódzkich w latach II wojny światowej oraz historii łódzkiego getta¹; redaktor wielu prac zbiorowych i wydawnictw źródłowych²; konsultant filmów dokumentalnych, traktujących o dziejach Łodzi pod okupacją niemiecką i o losach Litzmannstadt Getto³; wielokrotnie nagradzany i odznaczany za działalność badawczą, naukową i archiwistyczną oraz prace redakcyjne. Recenzowana publikacja stanowi hołd

¹ J. Baranowski publikował m.in. w: „Biuletynie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce” „Kronice miasta Łodzi”, „Roczniku Łódzkim”, „Tyglu Kultury” oraz w wydawnictwach zbiorowych (patrz np.: *Dzieje Żydów w Łodzi 1820-1944. Wybrane problemy*, red. W. Puś, S. Liszewski, Łódź 1991; *Zagłada Żydów na terenach polskich ucielonych do III Rzeszy*, red. A. Namysło, Warszawa 2008; *Ośrodek zagłady Żydów w Chełmnie nad Nerem w świetle najnowszych badań*, Kolin 2004; *Berliner Juden im Getto Litzmannstadt 1941-1944. Ein Gedenkbuch*, red. I. Loose, Berlin 2009; *Konstantynów Łódzki. Dzieje Miasta*, red. M. Nartonowicz-Kot, Łódź 2006; *Getto w Łodzi 1940-1944*, red. J. Fijałek i A. Galiński; *Fenomen getta łódzkiego 1940-1944*, pod red. P. Samuś, W. Puś, Łódź 2006; *Zagłada Żydów z getta łódzkiego*, red. J. Fijałek, Łódź 1984). Patrz też: *The Łódź Getto 1940-1944/Łódzkie getto 1940-1944. Vademecum*, Łódź 1999, 2003, 2005, 2009.

² Zob. np.: *Getto łódzkie/Litzmannstadt Getto 1940-1944*, Łódź 2009 (wsp. red. ze S. Nowinowskim); *Kronika getta łódzkiego/Litzmannstadt Getto 1941-1944*, t. I-V, Łódź 2009 (wsp. red. z K. Radziszewską, A. Sitarkiem, M. Trębaczem, J. Walickim, E. Wiatr i P. Zawilskim).

³ M. in.: „Stacja Radegast” (reż. M. Burzyńska-Keller), „Litzmannstadt Getto – Piekło na Ziemi Obiecanej” (reż. M. Olbrychowski), „Filmowa Encyklopedia Łodzi” (reż. J. Wileńska).

oddany J. Baranowskiemu, przygotowany przez grono najbliższych kolegów i współpracowników.

Wydawnictwo pt. *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu* zawiera kilkadziesiąt artykułów – w tym również w języku niemieckim – autorstwa m.in. pracowników Uniwersytetu Łódzkiego, Instytutu Pamięci Narodowej i badaczy z zagranicy; archiwistów z Archiwum Państwowego w Łodzi i Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oraz łódzkich dziennikarzy, specjalizujących się w publicystyce historycznej, dotyczącej dziejów miasta nad Łódką i miejscowej społeczności żydowskiej.

Publikacje zebrane w książce to: dwa wspomnienia – P. Zawilskiego, dyrektora Archiwum Państwowego w Łodzi i Sławomira Abramowicza o J. Baranowskim; bibliografia dorobku naukowego J. Baranowskiego; artykuł Jarosława Kity poświęcony dziejom zażytkowego zespołu pofabrycznego przy ulicy Przędzalnianej 71, odzwierciedlonym w zasobach źródłowych Archiwum Państwowego w Łodzi; dwa teksty Moniki Kucner, charakteryzujące niemieckojęzyczną literaturę o Łodzi do 1939 r. oraz życie polityczne i prasę polityczną mniejszości niemieckiej w Łodzi do 1939 r.; studium Aleksego Piasty prezentujące działalność urzędnika stanu cywilnego gminy Bąkowa Góra w pierwszym ćwierćwieczu XIX w.; artykuł Joanny Podolskiej, ukazujący dzieje Zelowa i miejscowej mniejszości żydowskiej; tekst Zofii Przybysz poświęcony zagadnieniu prób wprowadzania i funkcjonowania *numerus clausus* na uczelniach polskich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej; biograficzny szkic Michała Trębacza przybliżający czytelnikowi postać Aleksandra Margolisa – łódzkiego lekarza-społecznika, żydowskiego socjalisty, polityka, zamordowanego przez Niemców w grudniu 1939 r.; artykuł P. Zawilskiego, w którym omówiona została działalność Straży Miejskiej w Łodzi w latach 1938-1939; studium Małgorzaty Domagalskiej, analizującej wspomnienia, dzienniki, relacje i utwory literackie dzieci żydowskich, doświadczających w okupowanej Polsce okrucieństw niemieckiej okupacji; tekst Saschy Feucherta poświęcony zapiskom i notatkom, pozostałym po mieszkańcach Litzmannstadt Getto; rozprawka Antoniego Galińskiego, prezentująca wybrane problemy z dziejów niemieckich więzień i aresztów w Łodzi w latach 1939-1945; szkic Andrei Löw rekonstruujący świadomość i stan wiedzy o Holokauście Żydów z łódzkiego getta; artykuł Moniki Polit odnoszący się do „legendy o królu Chaimie”, w którym Autorka zaprezen-

towała interesujące uzupełnienia i poprawki do przedwojennej biografii Chaima Mordechaja Rumkowskiego; dwuczęściowa publikacja Krystyny Radziszewskiej, na którą składają się biograficzny szkic, ukazujący postać kronikarza łódzkiego getta Bernharda Heiliga, oraz prezentujący przetłumaczony tekst jego zapisków z getta; studium Adama Sitarka, przedstawiające dramatyczną historię transportów Żydów z Berlina do Litzmannstadt Getto w latach 1941-1942; artykuł Aliny Skibińskiej, omawiający losy Żydów, którzy pozostali, bądź przedostali się na „aryjską stronę” z warszawskiego getta i ocalili z Holokaustu; rozprawka E. Wiatr, przybliżająca czytelnikowi problematykę życia codziennego w getcie łódzkim w świetle *Kroniki getta łódzkiego*; wreszcie publikacja Tomasza Matuszaka charakteryzująca działalność wydawniczą Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim na przykładzie periodyku „Badania nad dziejami Regionu Piotrkowskiego”. *Szkice i studia dedykowane Julianowi Baranowskiemu* zamyka artykuł P. Zawilskiego, ukazujący historię i działalność Straży Miejskiej w Łodzi w latach 1945-1950 (nawiązujący do zamieszczonego również w recenzowanym wydawnictwie tekstu jego autorstwa).

Recenzowane wydawnictwo należy ocenić pod względem naukowym i poznawczym bardzo wysoko. Poza dwoma tekstami o charakterze z założenia wspomnieniowym i zestawieniem dorobku J. Baranowskiego zawiera bowiem naukowe, wnikliwe artykuły, poświęcone zagadnieniom, związanym z dziejami Łodzi i łódzkiej mniejszości żydowskiej, które nie stały się, jak dotąd, przedmiotem refleksji badaczy. Pewnym mankamentem książki jest natomiast brak indeksu osobowego – utrudniający odszukanie informacji o konkretnych postaciach, omawianych na jej łamach – i krótkich chociażby not biograficznych autorów artykułów, zamieszczonych w wydawnictwie.

Podsumowując trzeba podkreślić, iż literatura naukowa, dotycząca dramatycznej historii Łodzi w latach niemieckiej okupacji oraz losów mniejszości żydowskiej, zamieszkującej dawny polski Manchester, w okresie II wojny światowej, została wzbogacona o ważną pozycję. Należy stwierdzić, że przyjaciele i współpracownicy J. Baranowskiego wybrali – a przede wszystkim wyśmienicie zrealizowali – chyba najlepszy pomysł na przypomnienie i upamiętnienie tego wybitnego łódzkiego archiwisty, znawcy wojennych losów miasta nad Łódką, badacza, którego we wdzięcznej pamięci zachowują również

pracownicy Biblioteki Instytutu Historii, w której bywał częstym gościem.

Anna Arkuszewska
(Biblioteka Instytutu Historii UŁ, Łódź)